

Матійко Микола Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЙНА СКЛАДОВА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО АСПЕКТУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Необхідність розкриття соціальної цінності цивільного права, подальшого посилення захисту прав людини, підвищення ролі цивільного права у сучасному суспільстві зумовлюють звернення при концептуальному визначенні шляхів оновлення цивільного законодавства до функціонального аспекту останнього. Особливо цікавими в цьому аспекті вдаються дослідження окремих функцій цивільного права. Отже, враховуючи специфіку цивільно-правового регулювання, цілком виправданим завжди було звернення уваги на регулятивну функцію цивільного права в системі функцій цивільного права. З огляду на зазначене ч.1 ст. 1 Цивільного кодексу України передбачено, що цивільним законодавством *регулюються* особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Функція цивільного права може бути визначена як напрямок впливу цивільного права на суспільні відносини та соціальне призначення цивільного права.

Нерозривний зв'язок функцій права із власне правом обумовлює існування основних власно-юридичних функцій: регулятивної та охоронної, які повною мірою проявляють себе і на цивілістичному рівні.

Це найбільш загальний поділ функцій цивільного права. Подальша їхня класифікація ґрунтується на виділенні інших (крім зазначених) способів впливу права на поведінку людей.

У системі функцій цивільного права важливе місце посідає регулятивна функція. Чи проявляється цивільне право у формі нормативних актів, чи договорів, чи встановлює правовий статус, правосуб'єктність громадян, чи інших суб'єктів цивільного права – у всіх цих формах проявляється його призначення – регулювати цивільно-правові відносини.

Характеристика регулятивної функції цивільного права припускає з'ясування найважливіших шляхів її здійснення, оскільки кожний із них відіграє значну роль у всьому регулятивному процесі, який охоплюється правовою системою.

Найбільш характерними шляхами (елементами) здійснення регулятивної функції цивільного права є: визначення за допомогою норм цивільного права праводієздатності (правосуб'єктності) суб'єктів; закріплення та зміна правового

статусу суб'єктів; визначення (передбачення) юридичних фактів; встановлення конкретного правового зв'язку між суб'єктами права; визначення оптимального типу правового регулювання стосовно конкретних суспільних відносин.

Регулятивна функція цивільного права полягає у врегулюванні цивільно-правових відносин, насамперед у їх нормальному, бажаному для їх учасників стані. Це здійснюється шляхом встановлення підстав виникнення права власності, обсягу повноважень власника, порядку використання майна суб'єктами підприємницької діяльності, порядку використання об'єктів інтелектуальної власності, меж здійснення права власності, порядку укладення та виконання правочинів, спадкування майна тощо. У цьому випадку здійснюється так зване позитивне регулювання цивільних відносин. Вплив на учасників цивільних відносин позитивного регулювання дає їм можливість самостійно вчиняти позитивні дії, утримуватися від негативних дій (бездіяльності), досягати максимально ефективного результату, а врешті сприяє ефективному економічному обігу, розподілу та використанню матеріальних благ, додержанню усіма членами суспільства особистих немайнових прав їх суб'єктів.

Регулятивна функція цивільного права не зводиться до нормативного впорядкування цивільного обігу. Конструкція цивільно-правових норм, особливо у сфері договірних зобов'язань, створює їх учасникам передумови для локального самоврегулювання відносин, що виникають між ними. Таким чином, як нормативне регулювання, так і локальне саморегулювання відображають регулятивну функцію цивільного права переважно в межах правомірної діяльності суб'єктів цивільно-правових відносин.

Із урахуванням зазначеного, регулятивну функцію цивільного права можна визначити як обумовлений його соціальним призначенням напрямок правового впливу, що виражається у встановленні позитивних правил поведінки, закріпленні суб'єктивних прав і покладанні юридичних обов'язків на суб'єктів цивільного права.

Загалом при характеристиці функцій цивільного права доцільно розрізняти ті з них, які є спільними для права взагалі (загальноправові на рівні цивільного права, серед яких – регулятивна функція, захисна функція, інформаційно-орієнтаційна функція, виховна функція), і ті, що є специфічними саме для цієї галузі (специфічні цивілістичні функції, серед яких – уповноважувальна функція та компенсаційна функція).

Зазначеними функціями цивільного права можуть бути опосередковані напрямки впливу та соціальне значення приватного права, а отже – його функції. Поряд із цим можливо зробити припущення, що приватне право як

наднаціональне утворення без умови опосередкування правом цивільним та міжнародним приватним правом також виконує певні функції, що також безумовно має бути враховано при концептуальному визначенні шляхів оновлення цивільного законодавства, оскільки цивільне право є «найбільш повним втіленням ідей і положень приватного права на національному рівні» [1, 9]. Не претендуючи на вичерпність та незмінність переліку, та не оспорюючи наявні в юридичній літературі думки щодо характеристики та переліку функцій приватного права (так, наприклад, серед функцій приватного права авторами виділяються функція саморегулювання, функція реалізації свободи визначати параметри власної поведінки, функція реалізації свободи будувати відносини з іншими суб'єктами права) [2, 50-52], можна виділити цивілізаційну функцію приватного права, основоутворюючу функцію приватного права, інтеграційну функцію приватного права, ціннісну функцію приватного права, системоутворюючу функцію приватного права.

Отже, враховуючи зазначене, а також пропозиції, висловлені у Концепції (Концепція оновлення Цивільного кодексу України Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.) щодо того, що «здійснення рекодифікації впливає із логіки подальшої трансформації суспільства, зокрема формування реальної й ефективної ринкової економіки як невід'ємної складової громадянського суспільства», та беручи до уваги погляд, відповідно до якого «доцільно іменувати функції права подвійним визначенням, як наприклад: функція організаційна та інтегративна (організаційно-інтегративна), інформаційна та комунікативна (інформаційно-комунікативна), соціальна та економічна (соціально-економічна), культурна та виховна (культурно-виховна), аксіологічна та регулятивна (регулятивно-аксіологічна)» при тому, що «один компонент функції відбиває її стабільність, інший – динаміку, змінність відповідно до суспільно-правового розвитку» [3, с. 58] можливо констатувати збільшення організаційної складової функціонального аспекту цивільного права з огляду на концептуальне визначення шляхів оновлення цивільного законодавства, що знаходить прояв в організації цивільних відносин, координації соціальних взаємозв'язків, влаштуванні основи правового регулювання, що має бути побудована на чіткій рівновазі, правильному балансі інтересів держави і суспільства завдяки пануванню в сфері приватного права схожих інтересів окремих суб'єктів, приватного виробництва, торгівлі, а отже – в основі своїй «однотипних форм регуляції поведінки» [4, с. 45], уніфікації правових засобів регулювання, усуненні протиріч між нормативами, підтримці внутрішньої єдності між елементами правової системи завдяки позначенню загальних цілей, наблизенні правосвідомості та правової культури до інших

елементів правової системи. Зазначений прояв організаційної функції цивільного права або організаційного компоненту регулятивно-організаційної функції цивільного права може бути врахований в процесі оновлення цивільного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України: підручник: у 3 кн. Кн.1. За ред. Є.О. Харитонов, А.І. Дрішлюка. Одеса: Юридична література, 2005. 528 с.
2. Див., напр., С.Т. Максименко К вопросу о функциях частного права. Вестник Саратовской государственной юридической академии №5(94) 2013 с. 16-19, Частное право. Учебник. Кашанина Т.В. М.: Эксмо, 2009. 494 с.
3. Функції права: ціннісний та сутнісний виміри. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 58-62.
4. Алексеев С.С. Частное право. М.: «Статут», 1999., 158 с.

Некіт Катерина Георгіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗМІСТ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПЕРЕГЛЯД ПАРАДИГМИ

Сьогодні традиційний підхід до визначення змісту права власності через «тріаду» правоможностей власника стає дедалі більш дискусійним. Концепція так званої «тріади» правоможностей власника є усталеною в українській цивілістичній доктрині, як і у багатьох інших країнах континентального права. Прийнято вважати, що ця концепція сягає своїм корінням римського права, де повноваження власника розкривалися у поняттях *usus*, *fructus*, та *abusus* [1]. Як зазначає К.І. Скловський, тривалий час усталеним був погляд, що римському праву були відомі визначення власності як «*uti, frui, habere, possidere*» або «*jus utendi et abutendi*», тобто складені за принципом вичерпного переліку. Однак зараз цей погляд поставлений під сумнів [2, с. 46].

Дослідники зазначають, що тріада «володіння, користування та розпорядження» або її окремі елементи, поєднані з характеристиками виключності та абсолютності, у застосуванні до римської власності навряд чи можуть відповідати задачам розкриття її реального змісту. Тріада виступає скоріше наслідком трансформації римських понять у зручну для сучасної науки форму сприйняття, ніж первинною основою права власності Стародавнього Риму [3, с. 93].

У європейській доктрині ставлення до визначення змісту права власності через тріаду правоможностей власника також є неоднозначним. Французькі